

КОЗАК — НЕ БЕЗ ЩАСТЯ,
ДІВКА — НЕ БЕЗ ДОЛІ

Вернувся Чіпка додому та зараз кинувся по хазяйству — не заглянув і в хату. Мати тільки бачила, як він овечатам підкладав просяної соломи.

Настав вечір. Мати розпалила піч, наставила вечерю варити. Уже вечеря поспіла, а Чіпка не входив у хату. Мати засунула у жар страву, принялась перемивати посудину, підмітати хату. Уже й коло посудини упоралась, і хату підмела, — не йде Чіпка.

— Що це він там так забарився? — промовила Мотря сама до себе та й вийшла погукати.

Гукала-гукала, — не чутно. Увійшла вона в хату, підождала ще трохи — немає. Материне серце стала розбирати досада.

— Якби знала, не заходжувалася б і коло вечері... Хоч би був у хату наплював, сказав — чи дома ночуватиме, чи знову повіється на всю ніч... Побила мене лиха година та нещаслива з тими побіганками! Та то ж день у день, ніч у ніч! Мабуть, назнав десь повію всесвітню та й віється...

З досади висунула вона галушки з печі, усипала трохи у миску, сама сіла вечеряти. Настромила одну галушку на спичку, укусила раз, удруге — та й удавилася... Сьорбнула ложку щерби — та й загадалася... Галушка на спичці захолола; щерба у мисці застигала, заволоклася зверху сірою плівкою... Як здумала Мотря знову їсти, то все вже загусло, захололо. Вона підвелась, поставила вечерю на припічку, обмила ложку й миску — та й полізла на піч спати... Думки про сина обступили її й не підпускали сну...

А Чіпка тим часом справляв своє діло у Крутому Яру.

Там, на пивниці у жида, служив Лушня. Чіпка ото прийшов до його та застав Лушню сонного. Прогулявши перед тим цілий день, Лушня надвечір знемігся та, завалившись на соломі в stodолі, захріп мертвецьким сном. Довго Чіпка нудився, поки знайшов його.

— Тимофію! Тимофію! — гукав Чіпка, качаючи Лушню з боку на бік. — Чув? Тимофію!..

Тимофій тільки мукав та гикав. Чіпка довго вовтузився, перекидав його, підводив... Наостанку, розсердившись, штовхнув Лушню під бік ногою. Той скрикнув і розкрив очі.

— Якого ти чортового батька? — гухнув він, та, не глядя на Чіпку, знову повадився опукою на соломі.

— Тимофію! — гукає Чіпка, стоячи над ним.

— Чого?

— Устань...

Лушня зирнув, ледве піднявши вгору верхні вії.

— Це ти, Чіпко? чого ти?..

— Уставай!.. Треба.

— А що там? — повернувшись до Чіпки лицем, пита Лушня.

— Ти не знаєш, де Сидір живе?

— Я й Сидора не знаю... Який це?

- Москаль... Той, що... пам'ятаєш?
— Не знаю!.. — одказав Лушня, чухаючись та зітхаючи.
— Сидора-москаля не знаєш?
— Та самого знаю, та не знаю, де живе.
— Так, може, тут хто з ваших знає?
— Не знаю... — позіхаючи, одказує Лушня. Чіпка зозла поскріб потилицю.
— Тут є у вас на пивниці пушкарі, мабуть, вони знають...
— І того не знаю...
— Що ж ти знаєш? — скрикнув з серцем Чіпка

— Нічого не знаю, — одказав понуро Лушня й перекинувся на бік.

Чіпка плюнув, вийшов з клуні. Серце його пекла досада... «Піти б до Петра та до Якіма? — подумав він. — Так же не блигий світ: треба аж на Побиванку теліпатись...» Він знову вернувся до Лушні.

— Тимофію! та скажи, Христа ради...

— Що ж я тобі скажу?.. І чого йому так припало до того Сидора?!

— Іроде! Гаспиде! — закричав Чіпка: — напився, що й язика не повернеш у роті, то йому й байдуже, що тут з тебе жили тягне...

— А-ай, гос-по-ди!.. — позіхаючи, каже Лушня. — Ходімо вже... — та й устає.

Чіпці трохи полегшало. Вийшли вони з клуні, направились до хати, де жили робочі з пивниці.

Клуня стояла оддалеки. Треба було переходити до хати через пустиння. Тут вони стріли метку москалів, котрі йшли до пивниці випити пива. В той час уже добре смеркалося. Вони поздоровкались з москалями і швиденько поминули їх. Коли це — щось ударило Чіпку ззаду по плечі.

— Здоров, Чіпка!

Чіпка оглянувся, — Сидір.

— А-а, здоров, Сидоре!

— Куде ефто вы? — питає Сидір.

— Та тебе шукаємо, — одказав Чіпка.

— Ну, вот и хорошо. Пайдём вместе пива выпьем.

— Ви ж ідіть собі, а я піду спати, — каже, одрізняючись, Лушня. Чіпка пішов з москалями.

— Сидоре! я до тебе маю діло, — каже Чіпка, коли вже підпили трохи.

— Какое? говори!

— Та... — мнучись, одказує Чіпка: — люди чужі...

— Говори-говори: это, брат, свои.

— Та хоч і свої, та не можна...

— Ну, пойдём походим. Вы, братцы, обождите. Я — сичас, — обернувся Сидір до москалів.

Вийшли вони удвох з хати, почали ходити по пустоші, кругом пивниці. Ніч уже зовсім налягла на землю, а в додаток ще й туман піднімався. Було темно й вогко. Чіпка почув, що у його якось страшно затіпалось серце, мов ще ніколи так не билося; у грудях

спирало дух, важко було дихати... «Що — як не схоче?» — думав він. Серце в його хололо, він не знав, з якого боку підступити до Сидора.

— Ну, что ж ты? — не видержав Сидір.

— Та бач, Сидоре... Я чув — ти женишся...

— Да. А что?

— Та, кажуть, либонь, молода не хоче...

— Как, не хочет?.. Да что молода, коли отец с матерью слово дали!.. Что же ей еще?

— Та воно, бач, нічого... Яке тільки ваше життя буде?.. Не з ними ж тобі жити, а з жінкою.

— А коли не будет слухаться — ефто на што? — і показав кулака. Чіпку пройняв наскрізь страх і холод.

— Сидоре!.. не губи душі!.. — бовкнув Чіпка зопалу та й сам схаменувся, та було вже пізно.

— Какой души? — питає здивований Сидір. «Виручай, милый боже!» — подумав Чіпка і голосно промовив:

— Вона тебе не кохає... Ми з нею давно знаємось, та...

— Может быть, хочешь, чтобы я уступил тебе? — перебив його Сидір. — Не, брат: не бывать ефтому!

— Ти, як москаль, брате Сидоре, всюди вештаєшся, всюди ходиш з полком, — ти собі знайдеш десь кращу...

— Да что ты, брат? Ведь я издержался... Четвертную фельдфебелю дал, пятидесятирублёвку ротному, чтобы только позволил; да еще покупок сделал рублёв на пятьдесят...

— Я тобі, коли хоч, удвоє верну...

— Да как же, братец? Ведь меня спросят: почему не женился? тогда что?..

— Скажи, що розійшлися... Молода недужа, або що... Уваж, Сидоре! Прощу тебе: уваж!.. зараз і гроші дам.

— Да ано, брат, так... Только — как же быть-то?.. ты разве з нею — таво?

— Та кажу ж тобі, ми з нею давно покохалися... Вона мені й сказала: як віддадуть за тебе, — сама на себе руки наложе...

— Ишь ты!.. еще отвечать придется...

— Еге ж... Не губи, Сидоре, душі!.. Я знаю: ти чоловік добрий...

— А что же я ему-то скажу, отцу?

— Сплети що... Скажеш: походу дожидають... через те й не дозволено. А я вже, брате, вдобавок замогоричу хоч і всю вашу роту... щоб мовчали...

— Нешто так?.. Пожалуй... — роздумуючи, згоджується Сидір. Чіпка так і повис йому на в'язи:

— Сидоре! братику!.. гуляй же тепер! гуляй! Ходім, зараз гроші дам.

Вернулись вони в пивницю, розквиталися. Чіпка напоїв Сидора й москалів, що з ним прийшли, та на radoщах і сам так лизнув, що насилу виліз з хати. Одначе подумав: чи йти додому, чи тут спати?.. Так доплівся до клуні, де Лушня спав. «Ні, щоб мати не лаяла, тут засну», — подумав, уступивши в клуню. Незабаром він захріп коло Лушні, як

задавлений...

Ніч була сира, холодна. Туман важкою парою вривався попід дверима в клуню, холодив гаряче тіло, добирався до кісток... Чіпка прокинувся, здригнув... Прокинувся й Лушня. Розказав йому Чіпка, яким побитом забрався сюди спати. Надворі стало сіріти. Крізь щілини пробивався білуватий край схід-сонця. Чіпка устав та невмитий, нерозчесаний побрався прямо у Піски.

Уже розвиднялось, як він вернувся додому. Ще здалека побачив: блищав огонь у вікні його хати. «Мабуть, мати пряде», — подумав він та й став добиватись у двері. Двері були засунені. Він підійшов під вікно, постукав.

— Хто там? — окликнулась мати зсередини.

— Це я, мамо! Відчиніть!

— Сину, сину! — почала виговорювати Мотря, впускаючи у хату. — Доки ти будеш волочитися щоночі?.. Чи не за старе, бува, знову прийнявся?.. Та то ж — щоночі! Як вечір настане, — так і знявся, і пішов... А он — всюди такі чутки ходять... Ще на тебе, чого доброго, скажуть...

Чіпці хоч і гірка була материна догана, та недавня радість тихомирила його серце.

— Не журіться, мамо! — з усміхом одказує він: — Ось незабаром, як бог pomoже, не буду й з хати виходити...

— Видно й по тобі! Хіба б, може, жінка чи не вдержала, а вже матері не послухаєш...

— Та, може, й жінка...

Мати вперше почула таку річ від сина. І здивувала вона її, і зрадувала. Одначе Мотря не сказала на це нічого. Вона тільки суворо глянула на сина та й знову сіла за гребінь.

Чіпка, запаливши люльку, вийшов до скотини довідатись, та проблукав — уже геть сонце підбилося... А там — і майнув на хутір до Гудзя.

Галя тим часом сама не дрімала. Як тільки вернулися старі додому, вона кинулась до матері, стала її сльозами благати, щоб не губили її краси, сили, здоров'я у московських походах та переходах, на чужій стороні, далеко від роду, з нелюбим москалем...

Мати — як мати. Вона пройнялась жалем рідної дитини, зглянувшись на її сльози, благання — сказала про все Максимові. Максим, хоч і хотів би мати зятем Сидора, ще такого молодого, а вже унтер-офіцера, та, пригадавши своє гірке московське життя, непосидяче та невільне, сам згоджувався з дочкою... Взяли його смутні думки. Він цілу ніч не спав, все думав.

На ранок радиться з Явдохою: як би від Сидора відскіпатись? Коли й Сидір якраз настиг на ту раду. Довго він терся та м'явся, поки зважився сказати про своє лихо... Як став він журливо виводити, що я б, мов, боже, який радий, та поход усе стратив!.. Старі слухали та жалкували на ту лиху причину, а самі нишком раділи. Найбільше ж раділа Галя, слухаючи такі речі з своєї хатини.

Вирядивши Сидора, батьки поїхали чогось у Гетьманське. Галя зосталася одна дома. Вона була весела, рада, з радощів сама не знала, що робити, з ким ними поділитися. Убравшись в найкраще убрання, вона бігала по хатах, співала веселих пісень; далі здумала про обід, розпалила піч, наставила страву; знову співала, бігала, виглядала у вікна: чи не йде, бува, Чіпка?

Чіпка не йшов. Марно вона трудилася очі, виглядаючи його. Іноді чорна пляма серед поля здавалася їй ним; вона кидала піч і, не пам'ятаючи сама себе від радості, вибігала аж за хвіртку стрівати його... Розглядивши оману, верталася вона у хату з жалем у серці, з сльозами на очах. «Він, мабуть, мене не любить, що не йде... Якби він любив мене, то не йшов би — летів... А він?.. дурить... з ума зводить!» Такі думки мутили її голову, ображали серце. Галя починала плакати...

На той саме плач нахопився Чіпка. Як вона кинулась до його, як привітала! Де ділися й сльози і смуток: очі горіли коханням, одрадою, вид осіяв, як сонячний ранок весняного дня. І що за радісний був день той, що за люба розмова!..

— Так ти покинеш?.. покинеш, мій голубе, таке життя?.. — допитувалась вона Чіпки, заглядаючи йому у вічі.

Чіпка мовчав. Любувався веселим голосом Галі, налитими радістю очима. Вона ж не переставала щебетати перед ним, як та ластівочка.

— Та як ми заживемо з тобою! які порядки заведемо!.. Зранку — ти будеш хазяйнувати коло худоби, а я — у господі... Адже ти будеш кохатись у скотині? Я не люблю коней... воли кращі... Воли такі смиренні, тихі... А корова щоб мені безпреміно була! Чуєш? Я й не піду за тебе, як тільки корови не купиш... та щоб з телятком!.. Що я пак казала?.. От уже й забула... Бач!.. Так ото ранком ми будемо поратися; потім пообідаємо, спочинемо; потім уп'ять ти що-небудь зробиш, поки вечір, а ввечері я вечерю зварю... Уже таких м'яких та пухких галушок зварю, що губами можна буде їсти... І все у нас буде тихо, мирно — ні лайки, ні сварки ніколи... Ти не будеш лаятись?

Чіпка осміхнувся.

— Чого ти смієшся? Ти, мабуть, будеш битись? А я, дурна, питаю — чи будеш лаятись... Гляди мені: тільки будеш битись або лаятись, — то я тебе покину...

— Та годі тобі, Галю, об цьому й думати! Як можна таку зозулечку лаяти або бити? Ти, як те сонечко, закрасиш мою смутну хату, розвеселиш матір...

— Ба! У тебе й мати є? А я й забула...

Брови в Галі на хвилину здвинулись, буцім від тяжкої думки. Одначе швидко та думка промелькнула: Галя знову веселенько зацокотала.

— А твоя мати — стара?

— Ні, не дуже. Лихо тільки її зостаріло та нужда молодого віку...

— А я, Чіпко, не знаю, що то таке лихо та нужда. Росла я в доволлі, не знаю того нічого. Хіба, може, ще моє від мене не втече, наздожене мене... Ні, я не хочу!.. Чув, Чіпко? Не хочу я ні нужди, ні лиха... Хай йому цур, хай йому пек!.. Не хочу!.. От тільки що: чи твоя мати сердита? чи не буде вона мене лаяти?..

— Ні, Галю... Ніколи сього не буде, щоб хто сказав тобі й слово накриво — не тільки наляв... Та ти така, що мати моя, як побачить тебе, то більше впадає, ніж мене.

— Яка ж я? — прядучи веселими очима, допитувалась вона.

— Така... — жартував Чіпка.

— Яка — така?

Чіпка кинувся її обніматися...

— Гляди ж мені! гляди! Тільки одуриш... — і сварилася на його своїм маленьким

білим пальчиком.

Довго ще вони любувалися та милувалися. Потім — обідали. По обіді радились, як сказати батькам. Та вже надвечір Чіпка пішов додому.

Мати стріла його надворі з серцем.

— Де ти ходиш? де ти бродиш цілий день? На кого ти покинув ту худобу дома? на мене, стару?.. Господи, твоя воля!.. То, бувало, хоч удень дома; а тепер — понудиться до обіду, а там і скрився плечима й очима... Навіщо ж ти накохав того скоту, коли не хочеш сам глядіти?..

— Не візьме його, мамо, біс! — весело одмовля Чіпка.

— Та й тебе б не взяв, коли б навідався хоч у полудень... Коли скотини не шкода, то хоч би матір пошкодував, що у таку негоду гибіє надворі...

— Підождіть, мамо: ось як візьму собі жінку, заживете тоді, як у бога за дверима.

— Тоді-то те й буде! — страчуючи гнів, журливо вимовляє Мотря, увіходячи в хату. За нею й Чіпка увійшов.

«Що це він мені усе плеще: жінку та й жінку? І вчора — жінку, і сьогодні — жінку... Може, й справді надумався...» І хочеться їй випитати його. Через це вона, осівшись у хаті, знову заводить розмову:

— Невістку, кажеш, візьмеш, сину... тоді заживу, як у бога за дверима? Так воно, мабуть, і буде! Може, невістку візьмеш таку, що свекрусі й сорочки не випере...

— Та, може, сама таки й не буде прати, — одмовляє Чіпка.

— А хто ж? — аж з ляком спитала Мотря.

— Наймичка.

— Яку ж ти там грапиню задумав брати, що ще й наймички до неї треба?

— Грапиню, мамо, — усміхаючись, каже Чіпка.

— Не високо лишень несися, сину, а то як прийдеться падати...

— Нічого, мамо, високо нестися: я візьму жінку, яку мені треба.

— Та що це ти — смієшся з матері, чи що? Чи справді знайшов собі пару?..

— Знайшов,

— Кого ж ти вподобав? Чи не Мотрю, бува. Шрамченкову?.. То — багачка, та гордовита, сину. Не раю я тобі її брати... Та своїм багатством щодня тобі очі вибиватиме.

— Ні, мамо: не Мотрю, а Галю.

— Яку Галю?

— Знаєте, мамо, москаля Гудзя?

— Того, що на хуторі?

— Того самого.

— То що?

— Дочку його, мамо...

Мотря задумалась. Смуток заслав її погляд.

— Не знаю я, моя дитино, тії дівчини... Хто його зна, що воно за люди, ті москалі... Знаю тільки, що замолоду він те тільки й робив, що пив, та гуляв, та волочився. А як оддав батько у москалі, то про його й слух запав... Вернувся жонатим і багатим... Жінка його, либонь, не з наших: здалека відкільсь він вивіз її. Чи не така, бува, й дочка?

— Ні, мамо: дочка й трохи не схожа на матір...

— О-ох, сину, сину! Хто його знає... У чужу душу, кажуть, не влізеш, — що там у ній заводиться. Може, вона з виду й добра здається, то ще поки дівкою... Кожна дівка, поки не вийшла заміж, то й добра; а як зв'язали руки, то зараз і почне витребенькувати... І те не так, і друге не по ній!.. А ще ж як багачка!.. Про мене, коли б ти, сину, оженився й на Олені Педьківні!.. Дівка тиха, робоча... Знаю добре, що була б тобі жінка, а мені невістка... А коли вже й Гудзівну сподобав, то щастя, боже!.. Звісно — не мені з нею жити, а тобі, моя дитино, вік вікувати... Мій уже вік недовгий, швидко умру, все покину... Тобі жити з нею, а не мені... Тільки воно й на тім світі легше було б лежати, коли б я знала, що ти будеш щасливий, мій сину. А то, як у вас тут буде щодня гризня та сварка, то яково там і мені лежатиметься? І мої кістки струснуться під землею...

— Ні, мамо, Галя буде жінка якраз по мені. Я вже давно знаю...

— Коли по тобі, то хай тебе, сину, господь на

добре благословляє! Я не забороняю. Не жалкуй тільки, дитино моя, на матір, як — не приведи господи, прийдеться вік калатати... Знаєш багачок? Вони всі здатні на докори... А немає, сину, тяжчої докори, як докора багачки про твої злидні... Злидні — та чесно нажиті!

А то — навезе від батька-матері дрантя та ганчір'я усякого, та й не руш ти його... Вона тобі щодня буде вичитувати та висукувати: то те пропало, то те згайнували... Нема гірше, сину, як докора багачки!.. Через те я й не раяла б тобі багачки брати. Бери ти, сину, рівню собі, то й усе буде у вас рівно: ні вона тобі не вибиватиме очей твоїми злиднями, ні ти їй не докорятимеш нічим, — бачив, на що брав! Та як я вже прожила на світі та побачила людей, то скажу тобі, що з убогих і хазяйки кращі бувають... Нужда та злидні навчають і свого берегти, й чужого глядіти. А коли воно виросте у розкошах та при наймичках, то все ніпочому: так усе й гайнуватиме!

— Не така, мамо, Галя. Нічого вам турбуватися. Хоч вона й багачка, а все сама коло всього... Всьому знає лад дати. А що вона має лишне там, то то ще краще. Буде об віщо на перший раз руки зачепити та й повести гаразденько хазяйство... Навіщо ж мені дано голову й руки?.. Не клопочіться, мамо: усе гаразд буде! А коли б ви знали її або хоч бачили, зараз би так уподобали, що сказали б: не бери, сину, другої жінки — бери Галю Гудзівну!

— Не дивись, сину, на образ, а дивись, яка вона до тебе є! Іноді й уродлива, та лиха година... Своєї долі не вгадаєш.

— Отже, коли хочте, моя доля з нею виростала...

— То й боже благослови, сину, коли так! Шукай старостів та й шли, якщо віддадуть...

Того ж самого вечора побіг Чіпка до Грицька.

— Грицьку, братіку! Чого це я прийшов до тебе?

— Кажи.

— Прийшов прохати тебе у старости.

— Хіба женитися задумав? — умішлася Христя.

— Еге ж. Оце думаю: ожениюся раз та й закаюся! — жартує Чіпка.

— Кого ж думка брати? — питає Грицько. А Христя — аж уха наставила.

- Тоді побачиш... Кажі: чи підеш?
- Та бог же його знає... Може, ти мене заведеш у такий двір, що й коляки скуштую...
Усі засміялися.
- Та в такий же то й думка завести, — жартує Чіпка, — бо однак тобі ніхто боків не мене... Христі б, як жінці, годилося... Та що ж, коли вона така добра вдалася, що ніколи й слова насторч не скаже!
- Та годі вже тобі жартувати. Кажі справді, кого задумав брати? — допитується Христя.
- А хочеться знати? хочеться?
- Авжеж, хочеться...
- Ну, хай же кортить, коли хочеться...
- Ну-бо, кажі, а то й Грицька у старости не пущу.
- Та я й сам не піду, коли не скаже.
- Нічого вже з вами робити, — каже Чіпка — треба признатися... Знаєте Гудзівну?
- Яку? Одарку? — питає Христя.
- Ні, Галю.
- Яку це? — питає Грицько, роздумуючи.
- Москалеву дочку... того москаля, що на хуторі живе.
- Не зна-ю, — одмовляє з протягом Христя. — От, дивись: і потеліпався ж на хутір шукати, буцім у селі дівчат трохи!.. І чого його туди понесло?!
- Понесло... — усміхаючись, каже Чіпка. — Так кажі, Грицьку, чи підеш?
- На коли?
- На ту суботу, — гулящий день буде.
- На суботу — можна.
- Гляди ж, Грицьку! А поки що — прощавайте! Ще треба в одно місце бігти...
Чіпка пішов, а Грицько з Христею завели розмову про його.
- От дивись, Христе: таки будуть люди з цього Чіпки! Оце одружиться, а жонатому, звісно, вже не те, що парубкові...
- Хіба його не видно й спершу було, що він чоловік путящий? Чи до роботи, чи до майстерства — до всього вдався!
- А пив же та волочився як?! — згадав Грицько.
- Молодий був — дурний, а постаршав — за розум взявся, — одказує Христя.
- От тепер і старій Мотрі таки спочинок буде, а то сердешна мати не знала спокою ні вдень, ні вночі...
- Бозна ще яка невістка буде...
- Та що невістка? Хіба яка там вона собі не буде, а він, як син, повинен не дати в образу рідної матері.
- Та бувають, Грицьку, такі, що ти їй хоч кіл на голові теши, а вона — як тієї, та й тієї...
- Ну, в мене б вона не тієї заспівала.
- Тож-то у тебе.
- А що ж? Цебто попустити, щоб чорт батька зна що моєю рідною матір'ю

верховодило? Ні, мабуть би, прикусила вона язик, зціпивши зуби!

— Що ж, якби оце у тебе й справді мати була, то це б і мені так було?

— Так ти ж, Христе, не така... Я знаю, ще ти б і матері моїй догодила, як мені...

— То ще яка б була мати.

— Та ти усякій матері догодиш. А Чіпчина мати чим не поважна людина?

— Та я за бабу Мотрю нічого й не кажу. Спасибі їй, вона така добра до нас, немов рідна. Я кажу за других. Он у Василенка: на віщо невістку перевела? Як ішла — як калина була, та гладка, як піч, а тепер — як з хреста знята! Он то які бувають свекрухи... Такий сам чорт не вгодить, не тільки невістка.

Отак вони довго балакали. Слово за слово чіплялося; одна думка нанизувалась на другу — то заходячи на людей, то звертаючи на Чіпку.

— Ти ж мені розкажеш, яка там молода, — уже лягаючи спати, каже до чоловіка Христя. — Де він її видрав!..

— Та вже ж побачимо, що там за цяця така, то й розкажу, — odmовив Грицько, і собі вкладаючись.

Рано звечора погасили світло син з матір'ю. Рано звечора вони полягали спати, натомлені денними пригодами. Оже сон не йшов обом їм на думку.

Йому знай привиджувалась Галя, весела, як ясочка, — як вона буде бігати по хаті та порядкувати... Тільки шкода: хата тісна, треба нову ставити, — промигнуло в думці й викликало цілий рій... Йому вже ввижається, що він розвалив оцю хату, а заложив нову, з світлицею, з хатиною, з великими вікнами... «У хатині ми будемо жити, — радиться він з Галею, — мати, мабуть, не злазитиме й з печі, а світлиця — чужого чоловіка прийняти... Добре, Галю?» Галя засилає йому погляд згоди... Пересновуються його думки з її думками, викликають усмішку, радість... Добра надія пестить його серце. Чіпка забуває давнє життя, забуває все, що було — минуло: на легеньких крилах прудкої думки несеться він уперед, далі... у рай тихого щастя...

Мотря думала теж про Галю. Тільки не веселі, а смутні думки обхопили материну голову. «Господь його знає... — думала вона. — Хоч би я її бачила коли, хоч би чула її мову, голос... Може, там така, що й не приступ; а може, з тих, що аби зав'язати світ парубкові, а то й кине — другого знайде... Між багатирками і такі часом бувають... Звісно — з жиру! Виросте у розкоші та в достатках; само ніколи не гнуло свого стану, не кололо білих рук об колючу стерню, — все те наймички... А тут побачить, що все те треба своїми ручками та пучками... візьме та й кине... Хіба тепер як на світі стало?!»

Від таких думок та гадок сердешна мати знай перекочувалась з боку на бік та важко зітхала.

— Ви не спите, мамо?

— Ні, сину.

— Чому ж ви не спите?

— Та так... усе думки такі лізуть у голову...

— Не журіться, мамо!